

RESSENYES

Histria Antiqua.

Pula: University of Zagreb, International Centre of Croatian Universities in Istria; International Research Centre for Archaeology, Brijuni-Medulin.

De la «necessitat d'evitar la destrucció del Passat en nom del Futur», amb paraules de la mateixa coeditora Vesna Girardi-Jurkic, neix, el 1995, *Histria Antiqua*. Aquesta revista, de caràcter anual i sota el patrocini de la UNESCO, és la publicació del Centre Internacional de Recerca per a la Arqueologia amb seu a Brijuni i Medulin, centre que depèn de la Universitat de Zagreb però en el qual participen també altres universitats d'Itàlia (Pàdua), França (Bordeaux) i de casa nostra (Barcelona). D'aleshores ençà, ha servit per a promoure la investigació arqueològica i històrica en general i en concret de Croàcia, per a presentar a les universitats, acadèmies i instituts específics d'Europa i del món els seus resultats i per a desenvolupar un fòrum de debat i cooperació a nivell internacional.

Els lamentables fets ocorreguts entre 1991-1994, tan coneguts per tots nosaltres, als territoris de l'antiga Iugoslàvia van posar de manifest la importància de la identitat cultural. En aquest context, l'esforç de fer néixer un centre com aquest, la creació d'*Histria Antiqua* i la puntualitat amb què surten els volums, any rere any, malgrat les dificultats de finançament que té, dota aquesta revista d'un valor afegit a més de la seva qualitat científica i l'aportació a la recerca

arqueològica de Croàcia. Croàcia, indret de frontera des de l'antiguitat —recordem que per allí passava la indefinida línia que dividia l'Imperi romà d'orient del d'occident, la fina línia que separava el territori de parla grega del de parla llatina—, gaudeix d'un ric patrimoni, un pòsit cultural, arquitectònic i social que s'ha anat formant amb l'amalgama de les influències rebudes al llarg de la història tant des de l'àrea grega com des de la veïna Itàlia, com des dels territoris interiors.

Histria Antiqua, que compta amb set volums fins a l'actualitat, és l'òrgan de difusió del Simposi Arqueològic Internacional que se celebra anualment a Pula. Recull majoritàriament les contribucions als congressos, que es publiquen al cap de 2 anys en forma d'articles científics de temàtiques que van des de l'arqueologia croata i disciplines relacionades al país fins a aspectes teòrics dels plantejaments arqueològics o estudis concrets d'Àustria, França, Alemanya, Hongria, Itàlia, Eslovènia, Espanya, Suïssa, la Gran Bretanya i els EUA. També hi ha, però, números monogràfics, com el volum 2, que recupera les comunicacions al Congrés «Ancient Nesactium in Istriam Culture and History» celebrat el maig de 1983, i que havien quedat tot aquest temps

sense publicar en un únic volum. El rigor de la tasca d'edició, a càrrec de Vesna Girardi-Jurkic i Kristina Dzin, així com la qualitat i diversitat del comitè científic de la revista —format per investigadors d'universitats locals (Pula, Zagreb) i estrangeres (Pàdua, Bordeaux i Barcelona)— són una garantia del nivell dels treballs que s'hi troben.

El primer volum, «Urban and Landscape archaeology», de 1995, reuneix articles amb relació a aspectes del paisatge arqueològic, urbà o no-urbà, des de punts de vista molt diferents i a partir d'estudis ben diversos. Així, hi trobem treballs amb un plantejament específicament teòric i general (l'article d'A. Durman sobre els aspectes intrínsecs en la situació dels tells en la prehistòria o el de M. Sanader sobre el paper dels *vilicus* en l'administració de les *villae* i els seus dominis en època romana), altres de temàtica artística (M. Hoti i el seu estudi sobre el desenvolupament de l'estil corinti), d'aplicació arqueològica de les noves tecnologies (B. Sluc proposa un tipus de base de dades arqueològica per ordinador i S. Vrdoljak analitza ceràmica del bronze final amb l'ajut de la informàtica) i d'aprofitament turístic del patrimoni (V. Cetinski i E. Kusen analitzen la funció dels jaciments arqueològics en el desenvolupament turístic de Croàcia). La major part dels articles, però, se centren en aspectes de l'arqueologia croata, ja sigui presentació de resultats —com és el cas de les contribucions de R. Matijasic sobre el complex residencial d'època romana de la badia de Verige (Brijuni)—, estudis de territori —com l'article de M. Zupancic, el de K. Mihovilic o el de M. Zaninovic—, o projectes de protecció, gestió i exhibició dels jaciments —com el de V. Girardi-Jurkic per Pula, el de K. Dzin per al parc de Vixula (prop de Medulin) o l'anàlisi de Rendic-Miocevic per a la regió de Zagreb. Potser aquest és l'aspecte més destacat del congrés, on el concepte de parc arqueològic, darrerament introduït a l'arqueologia croata, pren cos i s'erigeix com una realitat.

Com ja hem dit, el segon volum és una excepció dins el conjunt, ja que recull les

comunicacions del congrés que es va celebrar de 1983 amb motiu dels 85 anys de l'inici de les excavacions a Nesactium. El resultat és un recorregut al llarg de la història del jaciment, des de l'estadi protoantíc fins a les basíliques paleocristianes que s'hi troben. Els estudis cobreixen tots els aspectes, des de la ceràmica que s'hi documenta (J. Mladin i D. Glogovic) fins a quin estatus jurídic tenia (L. Margetic) passant per les necròpolis (B. Raunig i R. Matijasic), els temples (V. Girardi-Jurkic), l'epigrafia (M. Segevic) i l'art (S. Stipecevic, J. Fischer, R. Matijasic).

El tema del segon simposi, publicat al tercer volum de la revista, significa un canvi qualitatiu respecte als anteriors. Sota el títol de «Harmony in Stone: Shaping, Building and Decorating Techniques Through History» el congrés es consolida com a fòrum de debat internacional capaç de reunir especialistes entorn d'un tema tan concret com aquest. Els treballs sobre l'ús de la pedra en els amfiteatres de la Gàl·lia de M. Fincker, sobre els marbres a la Hispània romana d'I. Rodà o sobre la tècnica edilícia a la Regió Dècima de G. Rosada en són bons exemples. D'altra banda, trobem estudis tan interessants com el de M. Zaninovic sobre el treball de la pedra i les pedreres a la Dalmàcia central, que marquen una línia d'investigació que entronca amb els estudis realitzats a França per Braemer, una línia de recerca dura i encara poc coneguda que s'ha continuat a diferents països i també a Hispània i a casa nostra. El panorama es completa amb estudis de procedència dels materials (com el de M. Sasel-Kos pels materials del Museu d'Eslovènia o l'anàlisi radiogràfica de les estàtues de marbre de Naronà d'I. Donelli i A. Podrug) i aspectes de l'arquitectura tan interessants com l'origen de la decoració en pedra (V. Begovic-Dvorzak en el cas concret del complex residencial de Verige), el paper del mosaic i la seva construcció (A. Bugarski-Mesdijan) o la tria dels materials per a edificis tan emblemàtics com l'amfiteatre (V. Girardi-Jurkic) o l'arc de Sergi (K. Dzin) de Pula.

El descobriment de l'Augusteu de Naron, el 1995-1996, va despertar un interès respecte al culte imperial que es plasma en el quart volum (1998). El simposi de l'any anterior va reunir, sota el títol de «Imperial Cult in the Eastern Adriatic», un gran nombre d'investigadors que fan recerca al seu país o a la mateixa Croàcia. El resultat és una posada al dia d'un tema, el culte a l'emperador, que des de 1994¹ no era objecte de debat en un congrés internacional. Destaca el fet que no només es tracten aspectes referents a les restes materials del culte (edificis, escultures i espais de representació) sinó també aspectes més teòrics però no menys importants, com la reflexió sobre les arrels del culte imperial de V. Posavec o entorn el concepte d'*Augustem* de M. Mayer. Un cop més, i com ha de ser en una revista que s'anomena *Histria Antiqua*, la major part dels treballs s'enfoquen en el marc de l'antiga Dalmàcia; els treballs presentats representen un gran avanç en el coneixement de l'explotació i ús dels materials lapidis en aquesta regió en l'antiguitat.

El cinquè volum, publicat el 1999 amb el títol de «The Roman Forum: an economic, cultural and cult centre», gira entorn el fòrum com a centre econòmic, cultural i de culte en el món romà. A nivell geogràfic, els treballs s'ocupen dels fòrums de l'actual Croàcia i Bòsnia-Herzegovina (Pula, Nesactium, Parentium, Diadora, Aquae Issae, Delminium), i de fòrums d'altres indrets com la Venècia oriental, Hispània Citerior i Aquitània. En termes d'aproximació, trobem enfocaments molt diversos. Pel que fa a la ciutat de Pula, les aportacions de V. Girardi-Jurkic, R. Matijasic i K. Duzin donen una visió bastant acurada de la seva situació topogràfica, la seva configuració arquitectònica, els diversos edificis que s'hi localitzaven i la seva funció, mentre que l'article de M. Obad-Vucina posa el contrapunt en plantejar que la mateixa orografia de Pula

va fer que el fòrum pròpiament dit, situat al costat del port, tingués una funció merament econòmica, mentre que el capitolí a dalt del turó i la zona de l'actual catedral (sobre el temple de Júpiter) eren els centres culturals i de culte.

Els volums número 6 i número 7, «Defensive Systems Througth History», publicats consecutivament els anys 2000 i 2001 formen una unitat. El volum d'aportacions al simposi sobre sistemes de defensa al llarg de la història va ser tan gran que aquestes es divideixen entre un primer i un segon volum, segons criteri cronològic. En el primer els articles abracen des del neolític fins a època republicana o augustea a tot estirar; en el segon, el punt de partida és aquest mateix per a arribar a època moderna. La major part dels articles es dediquen a l'anàlisi de sistemes defensius tradicionals (muralls i fortificacions), en alguns casos amb tot luxe de detalls (com és el cas de Pula, al qual es dediquen tres articles) i en altres casos en estudis de tipus territorial (com en l'article de M. Mendusic sobre els sistemes de defensa a l'àrea de Sibenik o el de P. Cabanes sobre l'organització espacial i el sistema de defensa a Èpir i Il·líria meridional). D'altra banda, donada l'àmplia forquilla cronològica, se sumen a l'arqueologia altres fonts de coneixement històric com són les documentals, especialment per l'època medieval i moderna. Com a exemple, l'article de M. Kozlicic sobre sistemes defensius en la navegació a l'Adriàtic que, tot i basar-se en textos d'entre 1490 i 1952, es troba perdut en el primer volum.

Un aspecte interessant, que destaca sobretot en el segon volum, és la claredat de la continuïtat entre èpoques que es desprèn d'alguns estudis. En efecte, l'anàlisi dels sistemes defensius esdevé una manera òptima d'entendre les restes del passat en un context global que de vegades es perd en l'estudi exhaustiu d'un jaciment concret. Les pervivències i

1. International Conference *Subject and Ruler - The cult of the Ruling Power in Classical Antiquity*. Canada, 1994.

els abandonaments s'entenen només des d'una visió àmplia de les relacions entre territoris i el transcurs de la història.

Alguns volums, amb afany d'exhaustivitat, recullen també els articles enviats amb un cert retard i que pertanyen a la temàtica de volums precedents. Tal és el cas del volum 5, on trobem un article sobre la presentació del jaciment d'Adja (M. Sagadin), seguint la línia del primer volum —sobre arqueologia de territori—, un altre sobre la importació i la reutilització de marbres a l'Òstia tardoantiga a càrrec de P. Pensabene i dos relatius al culte imperial a l'àrea adriàtica (M. Sasel-Kos) i a la Gàl·lia, nord d'Itàlia i Dalmàcia (F. Tassaux).

Histria Antiqua és una revista especialitzada que arriba a les nostres biblioteques dedicant-se principalment a l'antiguitat però sense perdre de vista el fet que la història és contínua, fent un especial èmfasi en la recerca arqueològica però sense deixar de banda altres fonts tan importants com les literàries, recollint el llegat arqueològic d'una regió (Ístria) en època romana —moment en què pertanyia a Itàlia, tot i que actualment és

croata— però sense perdre de vista el que passa en altres indrets de l'Imperi com són la Gàl·lia, Hispània o la Itàlia. La mateixa estructura de centre d'investigació-congrés-revista fa possible la creació d'un fòrum de debat obert que no només promou la investigació arqueològica local i internacional al país, sinó que fa possible que aquests avenços arribin arreu i recerques d'arreu arribin a Ístria. La diversitat de problemàtiques tractades, que abracen temes tan diversos com interessants, la metodologia científica i el rigor de l'edició crítica fa que *Histria Antiqua* esdevingui una eina per a l'estudi d'aquest territori, fins ara estava mancat d'un instrument d'abast internacional per a la difusió dels resultats de la recerca arqueològica. Per tot això, *Histria Antiqua* és un instrument de recerca útil fins i tot per als arqueòlegs i historiadors que no treballem a la mateixa Ístria.

Anna Gutiérrez Garcia-Moreno
Universitat Autònoma de Barcelona
Departament de Ciències de l'Antiguitat
i de l'Edat Mitjana

MYLIUS, KLAUS. 7a edició 2001.

Langenscheidts Handwörterbuch Sanskrit-Deutsch.

Berlín i Munic: Langenscheidt. 583 p. ISBN 3-468-04395-3.

MYLIUS, KLAUS. 1997.

Wörterbuch Pāli-Deutsch.

Wichtrach (Suïssa): Institut für Indologie. 483 p. ISBN 3-7187-0019-0.

Després que Klaus Mylius, professor de l'Àrea d'Indoeuropeu de la Universitat de Frankfurt, presentà, a l'últim número d'aquesta revista, el seu recentíssim diccionari ardhmāgadhī-alemany, ens plau donar a conèixer als lectors de *Faventia* dues obres lexicogràfiques més del mateix autor que contribueixen a omplir el buit tan patent en la lexicografia que fins ara ha dificultat l'estudi de les llengües índies clàssiques —i que continua dificultant-lo per a moltes d'aquestes.

Així, bé que en el cas del sànscrit sí que disposàvem d'una sèrie de diccionaris, encara que del segle passat, calia lamentar-ne fins ara la gran extensió (l'obra estàndard, el *Großes Petersburger Wörterbuch*, per exemple, és de 7 toms) que els desaconsellava com a manuals per a tots aquells que volien entrar en un primer contacte amb aquesta llengua. Mylius, en canvi, com a fruit de la seva llarga tasca docent, ha tingut especial compte a presentar-nos, amb el seu diccionari, una